

Για τη σειρά της Αρχαίας Ελληνικής γραμματείας «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»
ελήφθησαν υπ' όψιν οι στερεότυπες εκδόσεις *Oxford Classical Texts*
και *BSB B.G. Teubner Verlagsgesellschaft* καθώς και οι:

- *Loeb Classical Library*. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, London, William Heinemann Ltd.
- *Les Belles Lettres*. Collection des Universités de France, publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé.
- *Tusculum Bücherei*. Heimeran Verlag, München.
- *I poeti greci tradotti da Ettore Romagnoli*. Bologna, Nicola Zanichelli editore.
- *Pubblicazioni dell' istituto universario di magistero di Catania*. Serie filosofica. Testi e documenti.
- *Les auteurs grecs expliqués d'après une méthode nouvelle par deux traductions françaises: l'une littéraire et juxtapaléaire présentant le mot-à-mot français en regard des mots grecs correspondants, l'autre corrigée et précédée du texte grec*. Paris, Librairie Hachette et Cie.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΕΙΡΑΣ
ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΕΡΓΟΥ
ΑΘΗΝΑ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
190 ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ 190

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Α Π Α Ν Τ Α

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ Α'

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΣΙΒΙΛΟΤΕΧΝΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΚΑΚΤΟΥ

ΕΠΟΠΤΕΙΑ
Δ^ο Η. Π. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ

Κ Α Κ Τ Ο Σ

κατὰ τὴν ὑφηγημένην μέθοδον. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ σύνθετον μέχρι τῶν ἀσυνθέτων ἀνάγκη διαιρεῖν

20 (ταῦτα γὰρ ἐλάχιστα μόρια τοῦ παντός), οὕτω καὶ πόλιν ἐξ ὧν σύγκειται σκοποῦντες ὁφόμεθα καὶ περὶ τούτων μᾶλλον, τί τε διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ εἴ τι τεχνικὸν ἐνδέχεται λαβεῖν περὶ ἕκαστον τῶν ῥηθέντων.

2. Εἰ δὴ τις ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα φνόμενα βλέπειεν,

25 ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐν τούτοις κάλλιστ' ἂν οὕτω θεωρήσειεν. ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδυάζεσθαι τοὺς ἄνευ ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι, οἷον θῆλυ μὲν καὶ ἄρρεν τῆς γεννήσεως ἔνεκεν (καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν

30 τὸ ἐφίεσθαι, οἷον αὐτό, τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον), ἄρχον δὲ φύσει καὶ ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν. τὸ μὲν γὰρ δυνάμενον τῇ διανοίᾳ προορᾶν ἄρχον φύσει καὶ δεσπότην φύσει, τὸ δὲ δυνάμενον [ταῦτα] τῷ σώματι πονεῖν ἀρχόμενον καὶ φύσει δούλον· διὸ δεσπότη καὶ δούλῳ ταῦτό συμφέρει. φύσει μὲν οὖν διώριστα τὸ θῆλυ

1252b καὶ τὸ δούλον (οὐθὲν γὰρ ἡ φύσις ποιεῖ τοιοῦτον οἷον οἱ χαλκοτύποι τὴν Δελφικὴν μάχαιραν, πενιχρῶς, ἀλλ' ἐν πρὸς ἐν· οὕτω γὰρ ἂν ἀποτελοῖτο κάλλιστα τῶν ὀργάνων ἕκαστον, μὴ πολλοῖς ἔργοις ἀλλ' ἐνὶ δουλεύον·) ἐν δὲ τοῖς

5 βαρβάροις τὸ θῆλυ καὶ τὸ δούλον τὴν αὐτὴν ἔχει τάξιν. αἴτιον δ' ὅτι τὸ φύσει ἄρχον οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ γίνεται ἡ κοινωνία αὐτῶν δούλης καὶ δούλου. διὸ φασιν οἱ ποιηταὶ "βαρβάρων δ' Ἑλλήνας ἄρχειν εἰκός", ὡς ταῦτό φύσει

αποδείξουμε με τη γνωστή μέθοδο⁷. Ὅπως λοιπόν στα άλλα ζητήματα πρέπει να διαιρούμε το σύνθετο μέχρι τα αδιαίρετα μόριά του (δηλαδή μέχρι τα ελάχιστα μέρη του συνόλου) έτσι και για την πόλη θα εξετάσουμε ποια είναι τα συστατικά της μέρη και σε τι διαφέρουν μεταξύ τους, καθώς κι αν ενδέχεται να οδηγηθούμε σε ορισμένα επιστημονικά συμπεράσματα για το καθένα.

2. Αν κάποιος εξετάζει από την αρχή τα πράγματα και παρακολουθεί προσεκτικά την εξέλιξή τους, όπως στα άλλα ζητήματα έτσι κι εδώ θα εφαρμόζει τον καλύτερο τρόπο εξέτασης. Πρώτα πρέπει να συνδυάσουμε εκείνα⁸ που δεν μπορούν να υπάρξουν το ένα χωρίς το άλλο, όπως για παράδειγμα το θηλυκό και το αρσενικό χάριν της τεκνοποίησης (κι ετούτο όχι επειδή το θέλουν, αλλά επειδή, όπως συμβαίνει και στα υπόλοιπα ζώα και τα φυτά⁹, είναι στη φύση τους να αφήνουν κάτι όμοιό τους), αυτό που εξουσιάζει κι αυτό που εξουσιάζεται εκ φύσεως, χάριν της κοινής σωτηρίας. Ὅτι μπορεί και προβλέπει με τη διάνοια είναι από τη φύση του κυρίαρχο και δεσπότην, ενώ το άλλο, που μπορεί να εκτελεί με το σώμα, είναι εξουσιαζόμενο και από τη φύση του υπόδουλο· γι' αυτό συμπίπτουν τα συμφέροντα κυρίου και δούλου. Η φύση λοιπόν έχει καθορίσει τον προορισμό της γυναίκας¹⁰ και του δούλου, (επειδή η φύση δημιουργεί τα πλάσματα όχι όπως οι χαλκουργοί το δελφικό μαχαίρι¹¹, φτωχικά, αλλά κάθε πλάσμα για ένα και μόνο σκοπό· έτσι και το κάθε εργαλείο θα ήταν τέλειο, αν χρησίμευε όχι για πολλά, αλλά για ένα μόνο έργο¹². Στους βαρβάρους¹³ όμως η γυναίκα και ο δούλος ανήκουν στην ίδια τάξη· κι αυτό επειδή δεν έχουν εκ φύσεως ἄρχοντες, αλλά η κοινωνία τους προέρχεται από την ένωση δούλου με δούλη. Γι' αυτό οι ποιητές λένε πως «είναι φυσικό οι Ἑλληνες να κυβερνοῦν τους βαρβάρους», αφού

10 βάρβαρον καὶ δοῦλον ὄν. ἐκ μὲν οὖν τούτων τῶν δύο
 κοινωνιῶν οἰκία πρώτη, καὶ ὀρθῶς Ἡσίοδος εἶπε ποι-
 ήσας "οἶκον μὲν πρώτιστα γυναῖκά τε βοῦν τ' ἀροτῆρα".
 ὁ γὰρ βοῦς ἀντ' οἰκέτου τοῖς πένησιν ἔστιν. ἢ μὲν οὖν εἰς
 πᾶσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν οἶκός
 15 ἔστιν, οὗς Χαρώνδας μὲν καλεῖ ὁμοσιπτόους, Ἐπιμενίδης
 δὲ ὁ Κρής ὁμοκάπους· ἢ δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινωνία
 πρώτη χρήσεως ἔνεκεν μὴ ἐφημέρου κώμη. μάλιστα δὲ
 κατὰ φύσιν ἔοικεν ἡ κώμη ἀποικία οἰκίας εἶναι, οὗς
 καλοῦσιν τινες ὁμογάλακτας, παῖδας τε καὶ παιδῶν
 20 παῖδας. διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ
 νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευμένων γὰρ συνηλθον· πᾶσα
 γὰρ οἰκία βασιλεύεται ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου, ὥστε καὶ αἱ
 ἀποικίαι, διὰ τὴν συγγένειαν. καὶ τοῦτ' ἔστιν ὃ λέγει
 Ὀμηρος "θεμιστεύει δὲ ἕκαστος παιδῶν ἢ δ' ἀλόχων".
 σποράδες γάρ· καὶ οὕτω τὸ ἀρχαῖον ᾤκουν. καὶ τοὺς
 θεοὺς δὲ διὰ τοῦτο πάντες φασὶ βασιλεύεσθαι, ὅτι καὶ
 25 αὐτοὶ οἱ μὲν ἔτι καὶ νῦν οἱ δὲ τὸ ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο,
 ὥσπερ δὲ καὶ τὰ εἶδη ἑαυτοῖς ἀφομοιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι,
 οὕτω καὶ τοὺς βίους τῶν θεῶν.

3. ἢ δ' ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος πόλις,
 ἥδη πάσης ἔχουσα πέρας τῆς ἀνταρκειᾶς ὡς ἔπος εἶπεῖν,
 γνωμένη μὲν τοῦ ζῆν ἔνεκεν, οὕσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν. διὸ
 30 πᾶσα πόλις φύσει ἔστιν, εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι.
 τέλος γὰρ αὕτη ἐκείνων, ἢ δὲ φύσις τέλος ἔστιν· οἶον γὰρ
 ἕκαστόν ἐστι τῆς γενέσεως τελεσθείσης, ταύτην φημὲν

εκ φύσεως εἶναι το ἴδιο πράγμα βάρβαρος καὶ δούλος. Από-
 τις δυο λοιπόν τούτες ενώσεις δημιουργήθηκε ἡ πρώτη
 οικογένεια καὶ σωστά ὁ Ἡσίοδος εἶπε στο ποίημά του
 «πρῶτο καὶ κύριο ἡ οἰκία, μετὰ ἡ γυναῖκα καὶ μετὰ το
 βόδι με το ἀροτρο». Στους φτωχοὺς το βόδι ἔχει τὴ θέσθ
 του δούλου. Ἐτσι ἡ εκ φύσεως διαρκῆς κοινωνία εἶναι ἡ
 οικογένεια καὶ ὁ Χαρώνδας¹⁴ ονομάζει ὅσους τὴν αποτελοῦν
 «ομόσιτους», ἐνῶ ὁ Ἐπιμενίδης¹⁵ ὁ Κρητικὸς «ομοτράπε-
 ζους». Ἡ ἔνωση περισσότερων οικογενειῶν, ὄχι ὁμῶς ἡ
 προσωρινή ἀλλὰ ἡ μόνιμη, εἶναι ἡ κώμη¹⁷. Ἡ κώμη μοιά-
 ζει με οικογενειακὴ ἀποικία¹⁶, καὶ γι' αὐτὸ ὀρισμένοι ἀπο-
 καλοῦν τοὺς κατοικοὺς τῆς «ομογάλακτους», ἐπειδὴ εἶναι
 18 παιδιὰ τῆς οικογένειας καὶ παιδιὰ τῶν παιδιῶν τῆς. Καὶ
 γι' αὐτὸ ἀρχικὰ οἱ πόλεις εἶχαν βασιλεῖς, ὅπως καὶ τῶρα τα
 19 ἔθνη, ἐπειδὴ δημιουργήθηκαν ἀπὸ κώμες που εἶχαν βασι-
 λιά· κάθε οικογένεια ἔχει βασιλιά τῆς τον πιο ηλικιωμένο,
 ὅπως καὶ οἱ ἀποικίες τῶν οικογενειῶν ἐξαιτίας τῆς συγγέ-
 νειας. Καὶ τοῦτο ἐννοεῖ ὁ Ὀμηρος ὅταν λέει «καθῆνας
 ἐξουσιάζει τα παιδιὰ καὶ τις γυναῖκες του»²⁰. γιὰτί ἦταν
 διασπαρμένοι κι ἔτσι κατοικοῦσαν τα χρόνια τα παλιά. Γι'
 αὐτὸ ὅλοι λένε ὅτι καὶ οἱ θεοὶ ἔχουν βασιλεῖς, ἐπειδὴ καὶ οἱ
 20 ἄνθρωποι, ἄλλοι ἀκόμα καὶ τῶρα, ἄλλοι παλιότερα, κυβερ-
 νῶνταν ἀπὸ βασιλεῖς· οἱ ἄνθρωποι ἐξομοιώνουν τοὺς βίους
 τῶν θεῶν με τοὺς δικούς τοὺς.

3. Μία κοινωνία με περισσότερες κώμες σχηματίζει
 τὴν τέλεια πόλη, που ἔφτασε να γίνεἰ αὐτάρκης²¹, δημιουρ-
 γήθηκε γιὰ να γίνεἰ ευκολότερη ἡ ἐξασφάλιση τῶν
 ἀναγκαίων²² καὶ διατηρεῖται γιὰ να ζουν καλύτερα οἱ πο-
 λίτες. Γι' αὐτὸ κάθε πόλη ὑπάρχει εκ φύσεως ὅπως ἀκρι-
 βῶς καὶ οἱ πρῶτες κοινωνίες· ἡ πόλη εἶναι ὁ τελικὸς σκο-
 πὸς τοὺς ἡ δε φύση εἶναι τελικὸς σκοπὸς, ὅπως εἶναι κάθε
 30 τι ὅταν φτάσει στὴν τέλεια ἀνάπτυξή του, τούτο λέμε ὅτι